

URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY
Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków

ul. Nowy Świat 18/20, 00-373 Warszawa, tel. 22 443 36 40, 22 443 36 41, 22 443 36 77, faks 22 443 36 42
zabytki@um.warszawa.pl, www.um.warszawa.pl

Warszawa, dnia 05. STY. 2012

KZ-ZO.4120.1.2012.AJG

Pan Rafał Nadolny
Mazowiecki Wojewódzki Konserwator
Zabytków
ul. Nowy Świat 18/20, 00-373 Warszawa

Stołeczny Konserwator Zabytków zwraca się z prośbą o rozważenie możliwości wpisania do rejestru zabytków Teatru Żydowskiego im. Estery Racheli i Idy Kamińskich w Warszawie.

Gmach Teatru Żydowskiego położony przy Placu Grzybowskiem 12/16 na działce ewid. nr 16 z obrębu 5-03-06 w Warszawie, powstał w latach 1964-1970. Szkice koncepcyjne przypisywane są Bohdanowi Pniewskiemu, natomiast autorem ostatecznego projektu i jego realizacji jest Władysław Jotkiewicz. Autorem projektu konstrukcji budynku jest inż. Czarzyński.

Obiekt, wzniesiony dla Państwowego Teatru Żydowskiego im. Estery Racheli Kamińskiej i Idy Kamińskich należy do najwybitniejszych teatrów żydowskich na świecie i jest kontynuatorem i spadkobiercą bogatej tradycji scen żydowskich w Polsce okresu dwudziestolecia międzywojennego. Unikalną specyfiką teatru jest to, iż przedstawienia są wystawiane w języku jidysz.

Budynek jest zlokalizowany w pierzei północnej Placu Grzybowskiem, o zachowanym trójkątnym kształcie ukształtowanym jeszcze w poł. XVII w. Gmach teatru został zrealizowany w miejscu trzech zniszczonych na skutek działań wojennych kamienic (Pl. Grzybowski nr 12,14,16). Teatr jest obiektem 3-kondygnacyjnym, wolnostojącym o opracowanych 4 elewacjach. Ponadto obiekt posiada atrium z zachowaną zielenią oraz wewnętrzny dziedziniec.

Bryła obiektu została umiejętnie wkomponowana w zachowany historyczny układ Placu, poprzez dostosowanie formy i gabarytu do zabytkowej zabudowy pierzei. Budynek został wzniesiony w konstrukcji nośnej szkieletowej, żelbetowej i murowanej z cegły ceramicznej pełnej w oparciu o regularną siatkę modułarną 4,8 x 6,0 m. Obiekt jest wielotraktowy, zdylatowany: budynek biurowy 3 traktowy, teatru 1 i 2 traktowy o układzie konstrukcyjnym podłużnym.

Stylistycznie architektura teatru nawiązuje do budownictwa okresu modernizmu. Ciekawym elementem kompozycyjnym elewacji jest układ pasmowy o charakterystycznym głębokim cofnięciu kondygnacji środkowej w elewacji południowej. Zabieg ten ma znaczenie zarówno funkcjonalne - zapewnia korzystne zacielenie okien elewacji południowej oraz plastyczne - modeluje światłocieniowo i urozmaica tym samym elewację budynku. Dodatkowo artykulację elewacji wyróżniają nieregularne pasma otworów okiennych. Efektownym i jednocześnie najbardziej charakterystycznym elementem architektury teatru

jest ulokowanie głównego wejścia w bocznej elewacji tj.: od ul. Twardej, zaakcentowanego poprzez wsparty na słupach portyk. Dzięki temu budynek otwierał się na ulicę Twardą, poprzez ukształtowany w ten sposób mały plac tj: *piazzetta*, utworzony niezależnie od głównego ciągu komunikacyjnego, czyli Pl. Grzybowskiego. Placyk ten zatracił swój charakter na skutek wznoszonego obecnie w bezpośrednim sąsiedztwie teatru budynku biurowo-handlowo - apartamentowego, przy ul. Twardej 2/4. Zacienione wejście w postaci zadaszenia wspartego na filigranowych podporach jest jednym z repertuaru form charakterystycznych dla twórczości Bohdana Pniewskiego i być może został przez niego zaproponowany jeszcze na etapie tworzenia szkiców koncepcyjnych teatru. Jednakże, z uwagi na brak informacji źródłowych trudno jest ustalić na ile ostateczny projekt odpowiada pierwotnej koncepcji Pniewskiego.

W wnętrzach obiektu uwagę zwracają drewniane boazerie na widowni oraz sufit akustyczny, profilowany z drewnianych listew, na „lamanej” stalowej konstrukcji kratownicowej. Ponadto, ciekawym elementem wyposażenia jest lekka i ażurowa konstrukcja schodów głównej klatki schodowej. Stopnice są żelbetowe, wspornikowe bez podstopni i profilowane, z prostą metalową balustradą o drewnianych pochwytach.

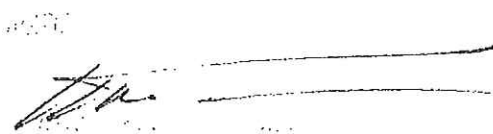
W opracowaniu elewacji uwagę zwracają elementy dekoracji w postaci zastosowania mozaik i reliefu autorstwa artysty plastyka Krystyny Kozłowskiej, które kontrastują walorowo i fakturowo z kamienną okładziną z piaskowca. Mozaiki zdobią również główną klatkę schodową teatru oraz ściany atrium.

Gmach został zaprojektowany tak, aby sprostać różnym funkcjom użytkowym; oprócz pomieszczeń zaprojektowanych stricte na potrzeby teatru tj.: scena, widownia, foyer, hol główny, kasa, magazyny, pomieszczenia techniczne, obiekt mieści w sobie pomieszczenia przeznaczone dla Towarzystwa Społeczno Kulturalnego Żydów, siedzibę *Fundacji Shalom*, pomieszczenia Klubu *Pardon To Tu*, pomieszczenia handlowe, bibliotekę oraz gabinet lekarski.

Uzasadnienie:

Obiekt reprezentuje wartości artystyczne jako ciekawy zachowany przykład powojennej architektury modernistycznej, nawiązującej do funkcjonalizmu lat 30-tych XX w. Budynek ma interesującą konstrukcję szkieletową opartą na siatce modularnej, determinującej kompozycję przestrzenną oraz rozwiązanie przestrzenne. Obiekt jest przykładem umiejętnego wkomponowania nowoczesnej bryły w historyczny układ Placu Grzybowskiego w taki sposób, że jego bryła jak i proporcje respektują i wpisują się w charakter i gabaryt zachowanej zabudowy Placu. Ponadto, obiekt reprezentuje wysokiej klasy dekoracje plastyczne w postaci mozaik zdobiących wnętrza jak i elewacje teatru, autorstwa cenionej artystki Krystyny Kozłowskiej.

Lokalizacja teatru świadczy o jego wartościach historycznych. Plac w początkowym okresie okupacji do 1942 r. znajdował się w obszarze Getta. W związku z czym, umiejscowienie siedziby teatru przy Placu, obszarze znaczącym w historii Żydów nadaje mu wyjątkową i symboliczną rangę, będąc swojego rodzaju „żywym miejscem pamięci”, kultywującym i promującym historię i dorobek kultury żydowskiej wśród współczesnych.

Bibliografia:

1. Marek Czapelski „ Bohdan Pniewski - warszawski architekt XX w IHS UW Warszawa 2008r.
2. Barbara Król - Kaczorowska . „Teatry Warszawy” PWN Warszawa 1986 r.
3. Biała karta Teatru Żydowskiego aut. Bogdan Popławski 2011 r.
4. Materiały wyjściowe i szkic wstępny Oddziału Warszawskiego SARPu przygotowane dla Biura Architektury i Planowania Przestrzennego m. st Warszawy 2008/2009 r. pt.: *Weryfikacja i rozszerzenie informacji o obszarach i obiektach stanowiących dobra kultury współczesnej wskazanych w "Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego m.st. Warszawy" przyjętym uchwałą nr LXXXII/2746/2006 Rady m . st. Warszawy 10.10.2006 r.*

W załączeniu karta ewidencyjna obiektu, wykonana na zlecenie BSKZ - 2011 r.

Do wiadomości:

1. Biuro Kultury Miasta Stołecznego Warszawy
ul. Smolna 10a, 00-375 Warszawa
2. Wydział Architektury i Budownictwa dzielnic Śródmieście
ul. Nowogrodzka 43, 00-691 Warszawa
3. Biuro Architektury i Planowania Przestrzennego
pl. Defilad 1, 00-901 Warszawa
- ④ 4. Towarzystwo Społeczno Kulturalne Żydów w Polsce Zarząd Główny
Plac Grzybowski 12/16, 00-104 Warszawa